

De Darde Klokke 162

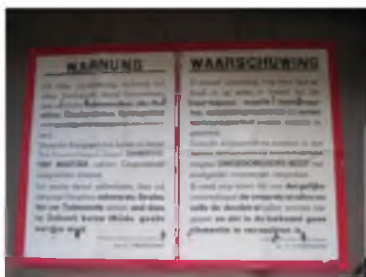
Deze Darde Klokke staat geheel in het teken van de Tweede Wereldoorlog.

Er is uitgebreid aandacht besteed aan een crash op 13 november 1943 boven Stegeren en Arriën. Daarnaast kwamen er nog twee Amerikaanse jagers in de buurt van Ommen neer.

Gerrit Jan Martens schreef een artikel over de verdwijning van de Joodse gemeenschap uit Ommen. Dit is tevens een reactie op een onderdeel uit de Canon van Ommen. Daarin is zeer summier aandacht besteed aan de Ommer Joodse inwoners.

In dit nummer hebben we in enkele overzichten zoveel mogelijk namen en data vermeld van vermoorde Joodse mensen uit Ommen. Mocht iemand deze lijsten kunnen aanvullen, dan houdt de redactie zich daarvoor van harte aanbevolen.

Een vaak vergeten onderdeel zijn ook de in Ommen gesneuvelde Duitse militairen. Met name in de nadagen zijn er enkele Duitsers gedood. In Ommen waren ze veelal naamloos begraven, maar op de Militaire begraafplaats Ysselsteijn hebben de meesten weer een naam.

Omslagfoto: de eerste van vele **Warnungen** of **Bekantmachungen** van de Duitse bezetter. Er werd al een tipje van de sluier opgelicht door te waarschuwen voor de doodstraf.

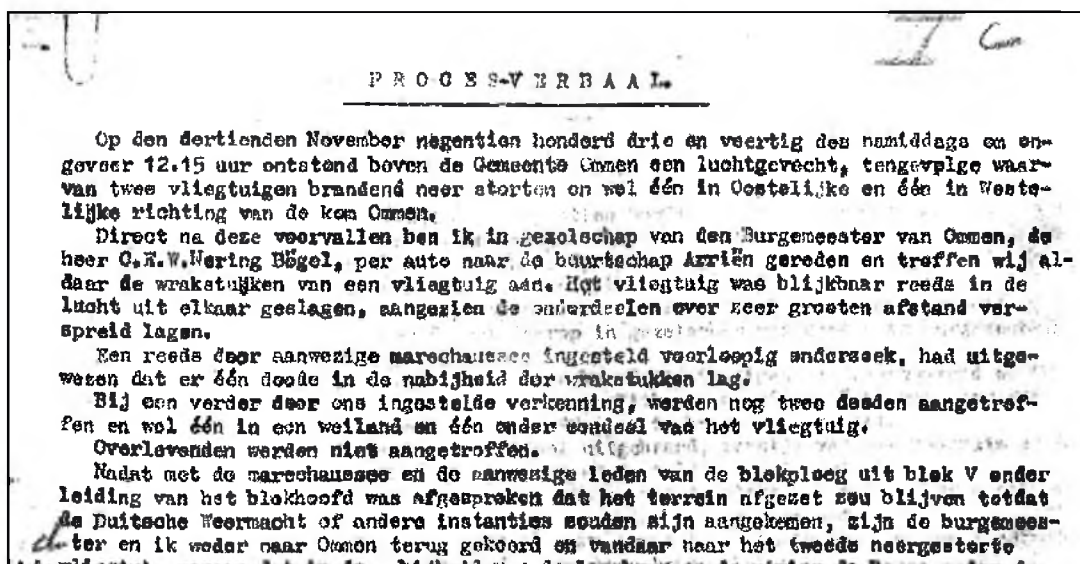
Inhoudsopgave

Drama boven Ommen

door Sir Schokkenbroek

Op het eerste gezicht lijkt het dat 13 november 1943 een doorsnee zaterdag was, een echte herfstdag. Er stond een harde westelijke wind, kracht 3-5. Volgens het KNMI viel er die dag 9 mm regen zodat je mag aannemen dat er weinig zicht was. Daardoor waren de vliegtuigen die zich boven Ommen en omgeving bevonden, waarschijnlijk alleen te horen en niet zichtbaar. Op zich is dat bijzonder onheilspellend denk ik. Je hoort alleen het monotone gebrom en daar tussendoor allerlei machinegeweervuur. Een grote groep geallieerde bommenwerpers bewoog zich boven de wolken terug in de richting van Engeland. Daarbij waren er verschillende bommenwerpers met allerlei soorten uitval. Dat kon motorschade zijn, veroorzaakt door de kou of als gevolg van aanvallen van Duitse jagers of afweergeschut. Daartussen door hoorde je andere motorgeluiden met andere toerentallen. Dat waren de Duitse en Amerikaanse jagers die elkaar ook op leven en dood bevochten.

Die zaterdagmiddag gingen burgemeester Nering Bögel van Ommen en het hoofd van de luchtbeschermingsdienst, Pieter Postma, naar de buurtschap Arriën. Daar was boven de Vecht een vliegtuig in de lucht ontploft. De beide heren hadden inmiddels al enige ervaring in het bezoeken van crash-plaatsen en alle ellende die men aan kon treffen. De aanpak van toen is niet te vergelijken met de hedendaagse aanpak van een luchtvaartongeval. De politie of marechaussee genaamd, was vaak ook al ter plaatse. De burgemeester en Postma gingen samen op pad om de schaarse brandstof voor de auto te besparen. Verder lukte het hen vaak alle gebeurtenissen in één A4-tje samen te vatten. Dat is erg summier en daarom willen we hier die gebeurtenis verder uitdiepen.

Hiernaast het eerste deel van het proces-verbaal dat de burgemeester en het hoofd van de luchtbeschermingsdienst opgemaakt hebben.

Bij dit drama waren veel mensen direct of indirect betrokken. Een hoofdrol was weggelegd voor de bemanning van een Amerikaanse bommenwerper, een B-17 oftewel een Vliegend Fort genoemd.

Verder waren er enkele piloten van jagers bij betrokken, zowel Amerikaans als Duits. Heel triest werd hier ook nog een Joodse familie, die in Junne ondergedoken was, het slachtoffer.

Bremen

Aanleiding voor deze gebeurtenissen op 13 november 1943 was het bombardement van de Amerikaanse luchtmacht op de Duitse havenplaatsen Bremen, Kiel en Flensburg. Deze aanval vond tussen 11.20 uur en 11.45 uur plaats.

Bij de familie Veldman in Junne verblijft de familie Godschalk. Als gevolg van het zoeken naar overlevenden van de crash wil men zich verschuilen in het bos. De heer Godschalk wordt daarbij gedood en de anderen opgepakt. Allen zijn omgekomen.

Het vliegtuig waar wij het nu over hebben, maakte deel uit van het 413th Bomb Squadron van de 96th Bombgroup. Het 96th was vanaf juni 1943 op Snetterton Heath in Engeland gestationeerd. Het was ondertussen al de 52^e missie voor deze bombgroup.

's Ochtends waren 272 bommenwerpers gestart. Als gevolg van het slechte weer keerden ruim 100 van hen kort na de start terug. Het wolkendek reikte die dag namelijk erg hoog. Uiteindelijk lukte het aan 143 bommenwerpers, B-17's en B-24's, om zich te formeren richting Duitsland.

In enkele B-17's was radar ingebouwd. Daarmee kon men in het donker of bij een gesloten wolkendek bommen gericht afwerpen. Dit blijkt uit een van de weinige foto's van die dag. Daarop staat vermeld dat er vanwege het gesloten wolkendek boven Bremen het doel met behulp van radar is bepaald.

De route naar het doel voerde boven de Wadden langs. De terugweg zal vermoedelijk de kortse weg geweest zijn.

Ter bescherming van de bommenwerpers vlogen 45 P-38's (Lightning) en 345 P-47's (Thunderbolt) mee. Deze jagers hadden brandstoftanks, zodat ze de bommenwerpers van en naar het doel in Duitsland konden beschermen.

Het werd een dag met hoge verliescijfers: zestien bommenwerpers en tien jagers keerden niet terug. Volgens Amerikaanse opgave werden aan Duitse zijde 30

Boeing B-17F radar bombing through clouds over Bremen, Germany, on Nov. 13, 1943.

vliegtuigen neergeschoten. Eenentwintig Amerikanen kwamen om en 171 werden als vermist opgegeven.

B-17G - 237380

Het vliegtuig waar wij ons op richten was een B17-G, een zogeheten Vliegend Fort, met het registratienummer (4)2-37380. 42 is het bouwjaar en 37380 is het serienummer. Voor zover bekend had dit vliegtuig geen bijnaam. In die jaren kreeg een vliegtuig vaak een naam van de bemanning. Dit toestel droeg alleen het serienummer 237380 en de letter C in een vierkant (Square C / 96th BG) op het staartvlak. Op de romp droeg het de letters MZ-V. Het is niet bekend de hoeveelste missie het van dit vliegtuig / bemanning was.

B-17 van de 96e BG

De bemanning van de B-17 bestond uit:

Piloot 2^e luitenant Henry Earl Marks Jr.

24 jaar. Hij was op 12 september 1941 in dienst gekomen. Hij was afkomstig uit Southampton County in Virginia, was ongehuwd, had vier jaar highschool achter de rug en was voor de oorlog werkzaam in de financiële sector. Hij is gedecoreerd met de Air Medal with Oak Leaf Cluster en een Purple Heart (gewondenmedaille).

Co-piloot	2 ^e luitenant Wilbur Hyman Brown Stegeren - POW	25 jaar, afkomstig uit North Carolina en sinds 23 januari 1942 in militaire dienst. Daarvoor was hij waarschijnlijk werkzaam in de bouw
Navigator	2 ^e luitenant Bernard Maurice Cress	gehuwd, 26 jaar, politiemann uit Los Angeles. Sinds 5 maart 1942 in militaire dienst
Bommenrich-ter	2 ^e luitenant Ben Ehrlich jr	ongetuwd, 27 jaar, verkoper uit Georgia, sinds 18 april 1942 in militaire dienst
Radio-operator	sergeant Maurice Francis Wren	gehuwd, ? jaar, uit Saint Marie of the Woods in Indiana. Hij is gedecoreerd met de Air Medal with Oak Leaf Cluster en een Purple Heart
Buik koepel-schutter	sergeant Maurice Isaac Bowen Jr.	een 21-jarige ongetuwd magazijnbediende uit Baltimore. Bowen was sinds 21 oktober 1942 in militaire dienst
Rug koepel-schutter	sergeant William Milton Fuhrman Jr. (zie foto links)	een getuwd 21-jarige metaalbewerker uit Harrisburg. Sinds 1 september 1942 was hij in militaire dienst.
Linker zijluischutter	sergeant Francis Joseph Ferrick Jr. Marsdijk, Beerze - POW	18 jaar, ambtenaar uit Suffolk in Massachusetts en vanaf 19 september 1942 in militaire dienst.
Rechter zijluischutter	sergeant Eugene Lawrence Fennell Kanaalweg W., Bergentheim POW	26 jaar en vanaf 24 juli 1940 in militaire dienst. Hij was voorheen werkzaam in de kledingbranche en afkomstig uit Anderson in South-Carolina.
Staart-schutter	sergeant Edmund Joseph O'Rourke	een 21-jarige inwoner van Oneda, New York. Voorheen administratief medewerker en vanaf 10 november 1942 in militaire dienst.

Onderzoek

In de jaren zeventig heeft John Manrho uit Hardenberg uitgebreid onderzoek gedaan naar o.a. deze crash. Hij heeft enkele verklaringen van ooggetuigen kunnen opnemen. Daarbij bleek dat de B-17 ter hoogte van de Vecht in de lucht is ontploft. De meeste brokstukken kwamen in Arriën terecht en een kleiner deel in Stegeren. Zes van de zeven doden werden aan de noordzijde van de Vecht gevonden. Uit het rapport van de US Air Force blijkt dat

MACR (Missing Aircraft
Report) 1388

1. ORGANIZATION: Location AAF Sta 138; Command or Air Force 8th Air Force
Group 96th Bomb Gp(H); Squadron 413th Bomb Sq(H); Detachment Base to Spalding to 5420N-
2. SPECIFY: Point of Departure AAF Sta 138; Course 0400E to 5420N-0700E to 5335
Intended Destination Bremen, Germany; Type of Mission Operational. N-0900E
to Target.
3. WEATHER CONDITIONS AND VISIBILITY AT TIME OF CRASH OR WHEN LAST REPORTED: to Target.
Weather - Sub-zero. Visibility - 18 to 20 miles.
4. GIVE: (a) Date 13 Nov 45 Time 1137; and Location 5330N-0850E
of last known whereabouts of missing aircraft.
(b) Specify whether (X) Last sighted; () Last contacted by radio;
() Forced Down; () Seen to Crash; or () Information not Available.
5. AIRCRAFT WAS LOST, OR IS BELIEVED TO HAVE BEEN LOST, AS A RESULT OF: (Check
only one () Enemy Aircraft; () Enemy anti-Aircraft; (X) Other circumstances
as follows Runned by another B-17 aircraft in midair.
6. AIRCRAFT: Type, Model and Series B-17G; A.A.F. Serial Number 42-37850

het ongeluk mogelijk door een mid-air collision is veroorzaakt. Overtuigende bewijzen daarvoor ontbreken echter.

Uit Duitse gegevens is over dit toestel ook gerapporteerd is het neerschieten er van officieel toebedeeld aan Oberleutnant Wolfgang Neu. Tevens was de Leutnant Waldo Lösch in deze omgeving actief.

Leutnant Waldo Lösch werd zelf door het tegenvuur van de door hem neergehaalde B-17 getroffen. In een bericht uit 1985:

Staand 2e van rechts is Francis J. Ferrick. Dit is waarschijnlijk niet de bemanning van de 37380

“Dabei konnte Lt. Lösch über See eine B-17 abschiessen, wurde jedoch selbst noch Opfer der von ihm bereits entscheidend getroffene Boeing, als er ganz nahe an den Viermot heranging, aus dem bereits mehrere Besatzungsmitglieder ausgestiegen waren, aus dem ihm aber überraschen noch ein Feuerstoss entgegenschlug, der seine Messerschmitt in Brand setzte, so dass er erneut mit dem Schirm aussteigen musste. Er hatte Glück, dass er von dem an diesem tage aus westlicher Richtung wehender Wind über Land getrieben wurde, wo er sicher aufkam.“

In dit gebied kwam die dag maar één B-17 neer. Wel kwamen er nog 3 B-24's neer, een bij Meppel, een aan de noordkant van de Noordoostpolder en een in het IJsselmeer. De Me 109G-6 van Lt. Lösch (WNr. 410116) crashte bij Ittersum, de resten werden naar het Zrlegcbetrieb in Utrecht vervoerd.

Bekend is dat in de gemeente Dalfsen op 13 november 1943 een Duitse jager een noodlanding maakte. De piloot zei dat hij motorproblemen had en niet dat hij neergeschoten was.

Al met al is voor John Manrho dit aanleiding om te denken dat Leutnant Lösch de B-17 heeft neergehaald en niet Neu.

Het proces-verbaal van de burgemeester werd afgesloten met onderstaand deel. Daarin werd verhaald van de vlieger Ferrick.

Om ongeveer 3 uur kwam bij den burgemeester voornoemd, bericht binnen per bode, dat in de buurtschap Beerze van de Gemeente Ommen, ten huize van de Wed. E. Noulman een Amerikaansche vlieger zou zijn aangekomen.

In gezelschap van den burgemeester en den Groepscommandant van de Marschhaussee, te Ommen, oppervachtmeester J. van Zanten ben ik daarna per auto naar gemeente beerderij gereden, waar wij een in vlieger-overall gekleede persoon aantreffen wiens rechter voet verstuikt was. Hij verklaarde een Amerikaan te zijn afkomstig uit Beaton en had deel uitgemaakt van de bemanning van een z.g. n.vliegende vesting.

Aangaande de overige negen leden van de bemanning kon hij niets mede deelen. Wij hebben hem daarna naar Ommen vervoerd en overgegeven aan de Marschhaussee-kazerne te Ommen.

Aan de kazerne doelde men ons mede, dat ook te Lemelerveld, gemeente Ommen, nog een Amerikaansch toestel zou zijn neergekomen.

Met den burgemeester ben ik daar toen nog heen gereden, doch bleek dat dit toestel niet in de gemeente Ommen, doch in de Gemeente Dalfsen was neergekomen.

Na terugkeer in Ommen werden door den burgemeester telefonisch de noodige nadere telefonische meldingen gedaan aan de hierboven onder a en b genoemde instanties.

Op veertien November negentien-honderd drie en veertig, ontving de burgemeester van de Duitse instanties bericht, dat er nog drie dooden in de buurtschap Arrieff van de Duitsche instanties waren aangekomen.

Hiermede waren derhalve zeven dooden gevonden en werden die heden den vijftienden November negentienhonderd drie en veertig op de Nieuwe Algemeene Begraafplaats te Ommen begraven.

De krijgsgevangenen waren luitenant Brown, sergeant Ferrick en sergeant Fennell. Sergeant Ferrick kwam in het krijgsgevangenenkamp Gross Tychow terecht. Sergeant Ferrick, wachtte bij mevrouw Meulman in Beerze. Hij liep bij de landing aan de Marsdijk een lichte verwonding aan zijn enkel op. Hij belandde uiteindelijk in het krijgsgevangenenkamp Heydekrug en later in Gross Tychow in Oost-Pruisen. Fennell en Brown waren gewond geraakt en beiden verbleven lange tijd in het ziekenhuis in Hardenberg (tot eind december 1943).

Brown was nog gevlucht, maar is 's avonds in Diffelen alsnog opgepakt. Fennell landde in Bergentheim en is bewusteloos naar het ziekenhuis in Hardenberg vervoerd.

Brown belandde in het Stalag Luft 1 Barth-Vogelsang. Fennell eerst in Heydekrug en de laatste periode van de oorlog in Gross Tychow in Oost-Pruisen.

De stoffelijke resten van de omgekomen Amerikanen zijn naar de Algemene Begraafplaats in Ommen vervoerd en begraven. Na de oorlog zijn de stoffelijke resten van Ehrlich en O'Rourke naar Amerika overgebracht. Het graf van Bowen en Cress zijn mij onbekend.

Marks, Wren en Fuhrman rusten op de Amerikaanse erebegraafplaats Margraten.

Amerikaanse jagers

Een van de Amerikaanse jagers die 's morgens opsteeg was een P-47-D, (4)2-7944 was van het vliegveld Steeple Morden (locatiecode F-122) in Engeland. Het toestel droeg de naam "Speed / Lil'Jo" en het voerde het

registratienummer WR-P. De vlieger was de 30-jarige Thomas "Speed" H. Hubbard. Hij was inmiddels luitenant-kolonel en behoorde tot de staf van de 355ste Fighter Group. Hubbard heeft in het begin van de oorlog in de Pacific gevlogen. In 1942 kreeg hij voor zijn moedige optreden bij de landingen op de Solomons Eilanden een hoge Amerikaanse onderscheiding, de Silver Star.

In de Darde Klokke nr. 136 hebben we aandacht besteed aan de crash en het avontuur van overste Hubbard. Hij schrijft in dit boek dat hij op een hoogte van ongeveer 25.000 voet (7,5 km.) zijn vliegtuig per parachute heeft verlaten. Volgens hem viel zijn motor er uit. Hij kwam zelf vervolgens als gevolg van de harde westenwind in de omgeving van Sibculo neer. Het vliegtuig crashte bij de Laarbrug, tussen Ommen en Vilsteren neer.

Schrijver Hans Onderwater heeft in zijn boek "Reis naar de horizon" uitgebreid aandacht besteed aan de crash van Hubbard en met name zijn vlucht naar Spanje.

Major Thomas H. Hubbard, on the right, awaits his citation. The majors were awarded to Silver Star for gallantry in action in the Solomon Islands

Uffz. (Unteroffizier) Martin Hausmann, 2./JG 3, claimt een P-47, om 12.15 uur "im Raum FN9 (Vilsteren), 8.500 mtr (anerkannt)". Dit betekent dat de claim is toegekend en dat overste Hubbard zeer waarschijnlijk door Hausmann is neergehaald. In de lijn van sommige vliegers is het evenmin uitgesloten dat Hubbard de voorkeur geeft aan motorpech in plaats van neergeschoten te zijn. Evengoed kan het allemaal zo snel gegaan zijn, dat Hubbard alleen maar gemerkt heeft dat zijn motor er mee opgehouden was en niet waarom.

De Duitser die in Dalfsen een noodlanding had gemaakt, vertelde ook dat hij een noodlanding had gemaakt. Zijn vliegtuig was flink beschadigd en zat vol inslagen.

Een tweede P-47 crashte die middag rond 13.00 uur in Dalmsholte. Daarin zat de 26-jarige Amerikaanse 2^e luitenant John Lanphier. Zijn vliegtuig had het registratienummer 42-8626. Hij was ingedeeld bij het 385ste Fighter Squadron, eveneens behorend tot de 355ste Fighter Group.

Volgens Duitse rapporten heeft Fw. (Feldwebel) Gerd Wiegand, 4./JG 26, P-47, 12.23 uur, "im Raum GN (Raalte-Deventer), 4.000 mtr (anerkannt)" een P-47 neergehaald.

Een soortgelijk toestel vloog overste Hubbard in 1943. Dit toestel ging op 9 april 1944 verloren.

Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een naam (een "Yad Vashem") geven, beter dan der zonen en dan der dochteren; een eeuwig naam zal Ik een ieder van hen geven, die niet uitgeroeid zal worden. (Jesaja 56:5)

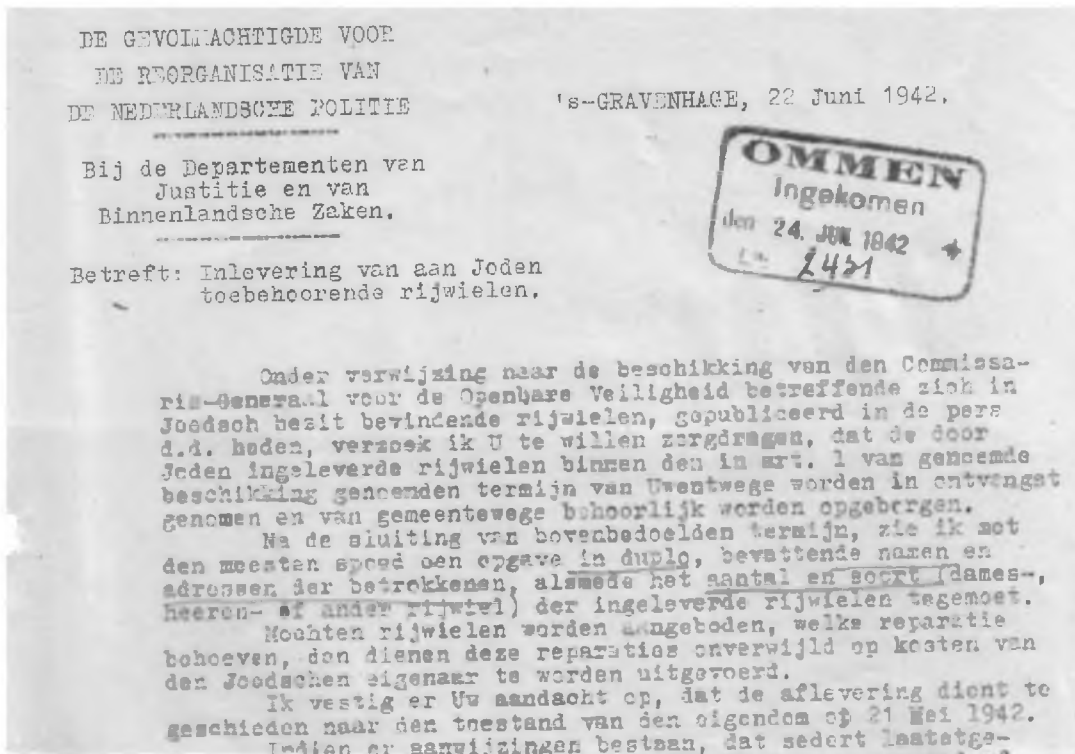
Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben ook de Joodse inwoners van Ommen de meest verschrikkelijke dingen meegemaakt. Was bijvoorbeeld de heer De Levie, als oprichter van OVC'21 en voorzitter van de plaatselijke VVV, nauwelijks een jaar later was alles voorbij. Van een lokale kopstuk was hij veranderd in een soort paria. De Duitse overheerser begon al meteen de druk te vergroten en gedroeg zich als een wurgslang. Steeds groter werd de druk en ontkomen was nauwelijks mogelijk.

Als een van de eerste daden voerde de bezetter de registratie van Joodse inwoners in.

[illegible]

Iedereen met Joodse voorouders diende dit schriftelijk bij de gemeente aan te melden.

In juni 1942 was al een voorschrift van kracht geworden, dat Joodse mensen geen gebruik meer mochten maken van fietsen. Zij dienden hun fiets in te leveren en indien noodzakelijk moesten ze ook nog de fiets op hun kosten te laten repareren.

Enkel verzetten zich tegen de Duitse maatregelen en probeerden Joodse mensen te redden. Zo probeerde mevrouw Elisabeth Schmitt van "De Esch" op 30 augustus 1942 om de Joodse mensen Heinz Wild, Robert Wolf, Claus Metz en Hermann Isaac te redden. Met hulp van o.a. een dominee uit Lemele probeerde ze de autoriteiten te overtuigen dat deze mensen Christenen waren. Ze probeerde te voorkomen dat deze mensen zich in Amsterdam bij de Zentralstelle für jüdische Auswanderung dienden te melden. De burgemeester had kennelijk beloofd dat als mevrouw Schmitt een baan en onderdak voor hen zou vinden de mensen een verhuisvergunning zouden krijgen. De heer H.J. Bolmer toonde zich bereid om twee Joodse jongens aan te nemen als knecht

0 1 1 1 1

Berlin H 10a

Onderwerp : Verhuizing Clemens Michael Israel Bruehl, christlicher Konfession

Ondergetekende bevestigt, dat Clemens Michael, Israel Bruehl, geb. 8.4.1925 te Berlijn bij hem als boerenknecht en melker werkzaam is.

Ik zou het op prijs stellen, indien hij bij mij kon komen wonen, omdat hij ook 'avonds na 8 en 's morgens voor 6 uur, vooral in de stal moet werken.

Verkgever

en bij hem te laten inwonen. Het is niet bekend hoe dit afgelopen, maar verwacht mag worden dat de Duitsers daar doof voor waren.

Op 2 november 1942 kreeg de burgemeester van de SD in Arnhem de opdracht om bij mevrouw Schmitt een onderzoek in te stellen. "Vertraulich wurde in Erfahrung gebracht ..." oftewel door verraad had men gehoord dat bij mevrouw Schmitt zich illegaal Joden zouden bevinden.

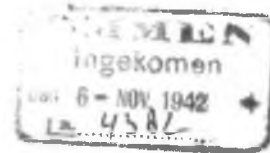
Op 6 november 1942 antwoordde de burgemeester dat bij controle was gebleken dat zich daar geen mensen ophielden, die daar niet hoorden.

DER BEFEHLSHABER
DER SICHERHEITSPOLIZEI UND DES SD
FÜR DIE BESETZTEN NIEDERLÄNDISCHEN GEBIETE

ARNHEIM, den 2. November 1942

AUSSENSTELLE ARNHEIM

Tgb. Nr. IV B 2 - 3865/42.

An den
Herren Bürgermeister der Gemeinde Ommen
in
O M M E N.

Betrifft: Flüchtige Juden.
Vorname: Ohne.
Anlassen: ./.

Vertraulich wurde in Erfahrung gebracht, daß sich bei der Witwe Elisabeth S c h m i t t , wohnhaft in Ommen, Juden verborgen halten. Sollten sich in dem Hause der Witwe S c h m i t t Juden unangemeldet aufhalten, sind diese sofort festzunehmen und der hiesigen Aussenstelle zu überstellen. Die Witwe Elisabeth Schmitt ist verantwortlich zu vernehmen.

Der Aussenstellenleiter

Hauptsturmführer u. Ariz.-Romm.

Op 6 april 1943 kwam een brief vanuit Arnhem waarin de gemeente Ommen opdracht werd gegeven Joodse inwoners over te laten brengen naar kampen in Vught en Westerbork.

AFSCHRIFT.

La.Ap.No 83/1943
betreffende Joden.

Arnhem, 6 April 1943. 5

Ik heb de eer het navolgende te Uwer kennis te brengen.
In aansluiting op de beschikking van den Commissaris-Generaal voor de Openbare Veiligheid van 29 Maart 1943, betreffende het verblijf van Joden in eenige provincies, is het navolgende bepaald:

Alle Joden, die in de provincies Gelderland en Overijssel wonen, moeten hun woonplaats verlaten en moeten zich melden in het kamp Vught Joden, die in de bewapeningsindustrie werken, buitenlandsche Joden, en Joden, naar wier afstamming nog een onderzoek gaande is, zijn van deze bepaling alleen dan uitgezonderd, wanneer zij in het bezit zijn van een speciaal bewijs, afgegeven door de Zentralstelle für jüdische Auswanderung te Amsterdam.

Alle tot dusver verleende uitzonderingen blijkende uit een stempel in het persoonsbewijs, zijn ongeldig geworden.

Dit geldt ook voor den Joodschen Raad en voor Joden, die protestant zijn gedoopt.

De Joden zijn verplicht hun woning behoorlijk af te sluiten en de sleutels vóór hun vertrek af te geven bij den politiegezagsdrager hunner gemeente. Op hun verzoek kan deze den Joden een reisvergunning naar Vught geven.

De gemeente rapporteerde zeer gehoorzaam een week later het volgende:

GEMEENTE OMMEN

No. 1537

OMMEN, 12. april 1943.

Antwoord op brief van:

AN

Onderwerp:

den Herrn Beauftragten des Reichskommissars für die Provinz Overijssel
in

Angaben Juden.

ZWOLLE.

Bijl: ---

Hierbei beehre ich mich Ihnen mit zu teilen, dass infolge der Anordnung des Kommissars-General für Öffentliche Verwaltung und Justiz von 29. März 1943 in total 21 Juden die Gemeinde Ommen haben verlassen, bezw. 14 Männer, 5 Frauen und 2 Kinder.

Weiter sind unterstehende Wohnungen leer gekommen:

Adresse:	Ehemalige Bewohner:
Ommen, Brugstraat 27	Salomon de Haas
Ommen, Vechtstraat 1	Levie Louis Vomberg
Ommen, Gasthuisstraat 20	David Cohen.

Der Bürgermeister von Ommen,

De leeggewordene woningen werden ontruimd - natuurlijk op kosten van de Joods bewoners - en kwamen ter beschikking van Duitsgezinden.

Het bedrijf Treuhand kwam hierbij ook enkele malen in het voetlicht. Zeer grondig werd de inventaris van de ontruimde woningen geïnventariseerd.

2. GLAS, AARDEWERK, POTTEN, pannen, enz.

1 porceleinen kom, 2 theepotten, 1 melkkoker, 2 koppen, 1 koffiebus, 1 theebus en 1 suikerbus, 1 wekker, 1 lepelrek met 3 lepels, 1 spiegel, 1 pook, 1 tang, 1 handdoekrekje, 2 zeepbakjes, 1 metalen stamp, 1 zeepschaaf, 1 geëmailleerd broodschaaltje, 6 groen geëmailleerde pannen, 1 zwarte idem, 1 klokje, 1 vaas, 1 glazen vaas, 1 vergiet, 1 theemandje en 1 theemuts, 1 fluitketel, 1 broodtrommel, 1 broodplank, 1 steelpannetje, 1 glazen karaf met 7 likeurglaasjes, 6 eierlepeltjes in doosje, 1 melkkoker, 15 broodbordjes, 2 schaaltes, 1 zoutvaatje, 1 bonbonschaaltje, 5 kleine bonbonschaaltjes met glazen mandje, 2 koffiepoten, 1 melkkannetje, 1 lepelbakje met 8 lepeltjes, 1 kaasstolp, 1 theezeeffe met theeblaadje, 3 koekepannen, 1 glazen kop met schotel, 6 platte borden, 6 ontbijtbordjes, 6 schoteltjes, 1 jampotje, 1 melkbeker, 1 fruitschaal, 1 zoutstrooier, 1 mosterdglas met inhoud, 1 presenteerblaadje, 1 broodschaal met 5 lepels, 5 messen en 4 vorken, 1 aardappelschilmesje, 2 botermesjes, 1 koffiezeeffe, 2 onderleggers, 1 suikerpot, 1 melkkan, 4 schoteltjes, 3 kopjes, 1 beschuittrommel, 6 bierglazen, 3 bowlglazen, 1 geëmailleerde schaal, 1 porceleinen schaal, 5 diepe borden, 3 platte borden, 3 schoteltjes en 1 kopje, 1 bloembakje, 1 zoutvaatje, 1 steenen inmaakpot (leeg), 1 geëmailleerde emmer, 1 petroleumstel, 2 afwaschbakken, 2 ketels, stoffer en blik en lange stoffer.

Het hek was van de dam als er iets aan de grijpgrage handen van de Duitsers ontkwam. Er was al snel een anoniem berichtje richting bezetter gedaan. Gelukkig kwamen de Duitsers niet overal zelf op af, maar vertrouwde men nog een beetje op de burgemeester en de Nederlandse politiemensen. In dit geval werd er "niets" aangetroffen door de politie, hoewel er wel degelijk spullen veilig gesteld waren bij deze familie.

DER REICHSKOMMISSAR
FÜR DIE BESetzten NIEDERLANDISCHEN GEBIETE

ZWOLLE den 4. Dezember 1942

DER BEAUFTRAGTE
FÜR DIE PROVINZ OVERSSEL
H./B.

An den
Herrn Bürgermeister
der Gemeinde Ommen
O m m e n

Wie mir gemeldet wurde, sollen in dem Haus der Familie v.
S l b u r g, dort wohnend am Frijthof, Möbel von einem Nach-
barjuden auf dem Speicher versteckt gehalten werden. Ich beauf-
trage Sie, eine Untersuchung in dieser Angelegenheit durchzu-
führen und mir Meldung zu erstatten.

Ich bitte Sie um Angabe, ob die Judenwohnung frei ist.

Im Auftrage:

Referent für soziale Fragen.

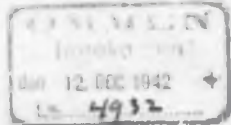
In sommige gevallen kregen Duitse helpers op b.v. kamp Erica woonruimte in Ommen. Zie bijvoorbeeld in het verhaal van de heer Wissink over Bikker.

DER REICHSKOMMISSAR
FÜR DIE BESetzten NIEDERLANDISCHEN GEBIETE

ZWOLLE den 9. Dezember 1942

DER BEAUFTRAGTE
FÜR DIE PROVINZ OVERSSEL
Hs/B. R II

An den
Herrn Bürgermeister
der Gemeinde Ommen
O m m e n

Ein Herr S. F a b e r, seither beschäftigt im Lager
Erica, Ommen, stellt Antrag auf Zuverfügungstellung
der Wohnung des Juden de L e v i e, Kerkplein, Ommen.
Sollte die Möglichkeit bestehen, bitte ich, den Antrag
zu entsprechen. Ich habe deshalb Faber an Sie verwiesen.

Des weiteren hat sich eine Frau Rosa M c l e n a a r
-ma Zandvoort, Spoorsp. 15, als Evakuierte gemel-
det, die gern eine von den beiden Wohnungen

G. de L e v i e, Brugstr. 15, Ommen, oder
J. de L e v i e, Kerkplein, Ommen

zur Verfügung gestellt haben möchte. Auch hier bitte
ich, wenn möglich, den Antrag zu entsprechen.

Im Auftrage:

Referent für soziale Fragen.

De verdwenen Joodse gemeenschap en hun synagoge en de canon van Ommen door Gerrit Jan Martens

Terecht is in de Canon van Ommen, een geschiedenis in vijftig verhalen, een plaats gegund aan de te gronde gerichte joodse gemeenschap. Over deze mensen en hun begraafplaats gaat het verhaal nr 22 bij het jaartal 1747. Uiteraard kon in dit recent verschenen boek per onderwerp alleen een summier samenvatting worden gegeven. Maar wat er nu staat is wel erg teleurstellend. Het is te algemeen. Ik geloof tenminste niet, dat mensen zich op grond hiervan een beeld kunnen vormen. Het gaat alleen over feiten, en niet over mensen. Er zijn echter geen 32 joodse inwoners van Ommen gedeporteerd, maar 27. De meesten zijn niet in Sobibor omgebracht. Dat waren er 6. De overigen (+ een logerende dochter!) zijn allemaal in Auschwitz vermoord. Waarom trouwens over een groep als geheel gesproken, terwijl de enige echte deportatie 14 inwoners (+ de dochter) trof, op 3 oktober 1942. De mannen van deze gezinnen moesten zich al eerder voor een werkkamp in Friesland melden. De laatste zes zag men een half jaar later gedwongen de trein nemen naar Vught, een in 1942 elders ondergedoken echtpaar werd in september 1944 verraden. En waarom zo vaag "slechts vier Joden overleefden", terwijl het vier leden van één gezin, de familie De Haas betreft?

Buiten dat staan er nog meer onjuistheden in. Op de trouwfoto staat inderdaad Betje de Levie, maar zij trouwde met Philip van Bergen, in 1935 (niet in 1937). De hier in de canon genoemde Victor Metzelaar was in 1937 de bruidegom van haar zus Bertha. De 'kinderen' van de Quakerschool waren gemiddeld 19 jaar toen zij werden omgebracht. Deze bijna-volwassenen werden getraind voor de landbouw in Palestina.

Een foto van de synagoge, symbolisch voor deze verdwenen gemeenschap, was op zijn plaats geweest. Beter dan de afbeelding van de felicitatie voor de kampbeheerder in Arriën. Zoiets heeft geen enkele relevantie voor de geschiedenis van de joden in Ommen. Bij het lezen van al deze missers moest ik meteen denken aan het gedicht dat Dieks Makkinga schreef in het eerste nummer van De Darde Klokke, uitgekomen op 11 april (!) 1971. Het is ook terug te vinden in 'Ak d'ogen dichte doe' blz. 58. De laatste regel kan anno 2012 en eigenlijk al sinds 1995 beter luiden: diepe in oons geheugen weg-ezakt.

An oonze Jeudse stadgenoten

*Weet ie nog as op de Sabbat
de Jeud'n noar heer synagoge göng'n
de vrouw'n op de bönne* achter spiel'n
Hoe 't op de stroate was te heur'n as ze zöng'n.*

*'k Zie in gedacht'n weer de Haas goan
'k Zie Vombarg deur de stroat'n tree'n
Maup Bierman, van der Hoeks, de Levie
O God van Abram, wat is 't lange lee'n.*

*.....
Wi 'j hebt alleen 't kleine karkhof
met stien'n woarop 't hebreeuwse schrift
maar die weg zint en niet begraven
die ew diepe in oons geheug'n e grift.*

* bönne = * de galerij,
waar de joodse vrouwen
vanachter een scherm de
dienst kunnen volgen.

1937 - de synagoge tijdens
een trouwerij

Als dit canoniek, d.w.z. maatgevend, is voor de historische kennis van deze periode in Ommen, dan gaat het grondig mis. Hoe zal het dan gaan als dit materiaal verder wordt uitgewerkt in een lesboek voor het onderwijs?

Het is uit respect voor de 27 + 5 slachtoffers dat ik nu eerst hun namen laat volgen (alfabetisch, hier mét hun leeftijd). Om deze mensen en hun nagedachtenis gaat het immers in de eerste plaats. Op de gedenksteen staan ze helaas met alleen de achternaam + voorletter

(s). Hun voornamen en leeftijd heb ik eraan toegevoegd, zodat de lezer alvast een concreter beeld krijgt. Een lijst met geboorte- en sterfdata en -plaatsen kan wie dat wil bij mij opvragen.

De 32 personen die op de gedenksteen vermeld staan

Maurits Isedoor Bierman	30 jr	Hartog de Lange	40 jr
Josephine Bierman - Zilverberg	- 27 jr	Sara Zette de Lange - vd Hoek	- 38 jr
David Cohen	52 jr	Salomon Mozes de Lange	11 jr
Perlina Cohen - Hoogstraal	53 jr	Roosje Henriette S. de Lange	- 9 jr
Benjamin van Gelder	71 jr	Jetje Sophie de Lange	4 jr
Johanna v Gelder - Mogendorff	73 jr	Gompel de Levie	66 jr
Maurits Salomon Godschalk *	61 jr	Eva de Levie - Leman	72 jr
Salomon de Haas *	75 jr	Hartog de Levie	41 jr
Mina de Haas - Marx *	64 jr	Betje van Bergen - <u>de Levie</u> *	37 jr
Salomon vd Hoek	77 jr	Jacob de Levie	36 jr
Joseph van der Hoek	39 jr	Eva de Levie - van Gelder	38 jr
Geertje v d Hoek - Bierman	33 jr	Evalien de Levie	10 jr
Salomon van der Hoek	9 jr	Johanna de Levie	6 jr
Jacob van der Hoek	5 jr	Levie Louis Vomberg	79 jr
Marcus Lelyveld (< kamp Erika) *	37 jr	Racheltje Vomberg - Vos	53 jr
		Manuel Mozes Vomberg	14 jr
		Mozes Hartog Abr. Vomberg	11 jr

Een min-teken bij de leeftijd betekent dat die leeftijd net niet bereikt is. De schoonzussen Fien Bierman en Saartje de Lange en haar dochtertje Roosje werden op 12 oktober 1942 in Auschwitz vermoord. Roosje zou op 20 oktober 9 jaar geworden zijn, Saartje op 30 oktober 38 jaar en Fien op 9 november 27 jaar.

De geraadpleegde bronnen

Er valt dus wel het een en ander aan te merken op wat er in de canon staat. Het is deels te verontschuldigen, want de samenstellers zijn afgegaan op een onverdachte bron, de website van het Joods Historisch Museum. Maar deze werkt in het geval van Ommen aantoonbaar met verkeerde gegevens. Daaraan zijn deze zinnen ontleend: “In november 1942 werden 32 Joodse inwoners van Ommen op transport gesteld naar Westerbork” en “De meesten van hen werden omgebracht in Sobibor”. Op de website staat trouwens “alle joodse inwoners, behoudens één gezin, dat wist onder te duiken”. Ik zal deze onjuiste informatie onder de aandacht brengen van het instituut, waarmee ik geregeld contact heb.

Het aantal van 32 is natuurlijk ontleend aan de gedenksteen. Had de werkgroep in Ommen zich verdiept in de eigen bronnen, dan was deze kapitale fouten niet gemaakt. Het krantenartikel uit 1947 “Vermoorde Ommenaren”, dat Gerrit Volkerink in De Darde Klokke 143 (2007) boven water bracht, bevat een lijst met niet meer dan 27 slachtoffers, 21 in Auschwitz, 6 in Sobibor omgebracht. De lijst is een weergave van de toen bekende berichten van het Rode Kruis. 27 namen....

Dan ga je je als onderzoeker toch afvragen: wie zijn die andere vijf?

De derde bron in de canon, het artikel van Jaap van Gelderen in het orgaan van de IJsselacademie (1995), had eveneens de goede weg kunnen wijzen. Ik hoop daar later op terug te komen,

Andere bronnen

De m.i. belangrijkste publicaties over dit onderwerp worden niet eens genoemd.

1. Het huisorgaan van de HKO De Darde Klokke, waarin Martend Makkinga sinds de jaren zeventig in diverse afleveringen de resultaten van plaatselijke naspeuringen heeft aangeleverd, vooral nr 30 (1980), al heeft Martend het daarin - 28 jaar na dato - al over 17 naar Sobibor gedeporteerden!

2. Het boek van G. Steen ‘Ommen rond de 19^e eeuw’ (blz 217 - 221).

3. De tweedelige oorlogskroniek van Willem Stappenbelt ‘Ommen onder kroon en kruis uit 1995 (o.a. dl 1 blz 300 - 321, dl 2 blz 20 - 24, 82 - 83)

Slechts 1x blijkt dat een van deze onmisbare bronnen wel is gebruikt: het verhaal over het turfhok (Steen, 218). Dat betreft een verhaal van vroeger, iets van horen zeggen, dat absoluut niet representatief is voor de joodse gemeenschap van de eerste helft van de 20^e eeuw.

Wat bewaard werd en bewaard moet blijven

Op dit punt gekomen had ik eerst een opsomming gemaakt van de vele onjuistheden en tegenstrijdigheden in de bronnen (dat hoort ook bij geschiedschrijving!), maar dat werd een verhaal voor detaillisten. Voor liefhebbers: dat manuscript is bij mij opvraagbaar.

Ik hoop de gelegenheid te krijgen enkele volgende artikelen te schrijven, waarin de gegevens uit de genoemde en andere beschikbare publicaties verwerkt zijn om zo recht te doen aan de Ommen joodse gemeenschap en hun betekenis voor de Ommen samenleving. Daarin kunnen de volgende aspecten aan de orde komen:

- wie waren de joodse inwoners van Ommen; zijn er foto's bewaard?
- wat weten we van die andere vijf?
- wie zijn de vier overlevenden en hoe is het hun verder gegaan
- waar woonden de joodse gezinnen, wat deden ze?
- wat weten we van hun herkomst?
- wat waren de onderlinge relaties (één grote familie!)
- hun sjoel (= Jiddisch voor synagoge)
- de Hebreeuwse opschriften en het bewaard gebleven voorhangsel
- hoe is Ommen omgegaan met hun geschiedenis

Echtpaar Van Gelder, jong of oud, niemand ontkwam aan de moordzucht van de Nazi's

Bij dat alles vallen ook nog enkele harde noten te kraken over wat een beroepshistoricus schreef. Ook die heeft soms plaatselijke amateurhistorici opgevoerd als bron, maar er niet werkelijk kennis van genomen.

Erezaak

Ik meen dat het een erezaak voor de burgers van Ommen moet zijn, niet alleen goed voor de joodse begraafplaats te zorgen, maar ook de herinnering aan de joodse inwoners die geen graf kregen en de anderen, die slachtoffer werden, zo zorgvuldig mogelijk vast te leggen en te bewaren.

Gerrit Jan Martens (1938 geboren in de Varsenerstraat)

De heer Martens schrijft hier op persoonlijke titel.
Hiermee is niet het standpunt van De Darde Klokke of van de Historische Kring Ommen

Naam	Geb.datum	Transport	Sterfdatum	Plaats
Salomon van der Hoek	28 feb. 1867	9 oct. 1942	12 Oct. 1942	Auschwitz
Joseph van der Hock	11 mei 1903	9 oct. 1942	31 jan. 1943	Auschwitz
Claartje van der Hock-Bierman	13 mei 1909	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Salomon van der Hoek	24 mrt 1933	9 oct. 1942	12 Oct. 1942	Auschwitz
Hartog de Lange	12 apr. 1902	9 oct. 1942	onbekend	Auschwitz
Sara Zette de Lange-van der Hoek	30 oct. 1904	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Salomon Mozes de Lange	6 sep. 1931	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Roosje Henriëtte Sophie de Lange	20 oct. 1933	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Benjamin van Gelder	9 apr. 1873	3 sep. 1944	6 sep. 1944	Auschwitz
Johanna van Gelder-Mogendorff	12 aug. 1871	3 sep. 1944	6 sep. 1944	Auschwitz
Moritz Isedoor Bierman	25 dec. 1912	9 oct. 1942	31 jan. 1943	Auschwitz
Josephine Bierman-Zilverberg	9 nov. 1915	9 oct. 1942	31 jan. 1943	Auschwitz
David Cohen	28 mrt. 1891	25 mei 1943	28 mei 1943	Sobibor
Levie Louis Vomberg	30 mrt. 1884	11 mei 1943	14 mei 1943	Sobibor
Racheltje Vomberg-Vos	1 oct. 1889	11 mei 1943	14 mei 1943	Sobibor
Manuel Mozes Vomberg	9 aug. 1928	11 mei 1943	14 mei 1943	Sobibor
Mozes Hartog Abraham Vomberg	9 mrt. 1932	11 mei 1943	14 mei 1943	Sobibor
Gompel de Levie	3 dec. 1875	12 oct. 1942	15 oct. 1943	Auschwitz
Eva de Levie-Leman	10 feb. 1870	12 oct. 1943	15 oct. 1943	Auschwitz
Hartog de Levie	10 juli 1901	12 oct. 1943	28 feb. 1943	Auschwitz
Jacob de Levie	9 mei 1906	9 oct. 1942	31 jan. 1943	Auschwitz
Eva de Levie-van Gelder	10 feb. 1870	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Evalien de Levie	21 juni 1932	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Johanna de Levie	2 dec. 1935	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Jetje Sophie de Lange	23 jan. 1938	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Jacob van der Hock	15 mrt. 1937	9 oct. 1942	12 oct. 1942	Auschwitz
Perlina Cohen-Hoogstraal	14 aug. 1889	25 mei 1943	28 mei 1943	Sobibor

Naam	Geb.datum	Sterfdatum	Plaats
Karel Marthein de Haas	14 juli 1910	onbekend	
Leo de Haas	28 apr. 1908	onbekend	
Hermann Isaac	8 apr. 1924	21 jan. 1945	Auschwitz
Thomas Walther Maretzki	3 sep. 1921	21 jan. 1945	Auschwitz
Walther Klaus Bernhard Metz	12 aug. 1922	5 dec. 1943	Auschwitz
Walther Vohssen	5 feb. 1924	8 jan. 1944	Auschwitz
Kurt Alfred Warschauer	19 apr. 1922	onbekend	
Heinz Willy Moriz Wild	22 dec. 1902	onbekend	
Robert Friedrich Wolf	7 juli 1922	onbekend	B'wald
Ursula Lore Sara Bein	26 mei 1925	24 sep. 1943	Auschwitz
Ernst Ludwig Binswanger	16 aug. 1925	7 feb. 1944	Auschwitz
Claus Victor Bock	7 mei 1926	onbekend	
Liselotte Brinnitzer	26 juni 1921	7 aug. 1945	Groote gast
Klemens Michael Brühl	10 april 1925	onbekend	
Helwig Dorothea F.O.S. Einstein	24 dec. 1925	onbekend	
Eva van Gelder	27 feb. 1904	12 okt. 1942	Auschwitz
Martha de Haas	25 dec. 1914	onbekend	
Salomon de Haas	3 juni 1868	onbekend	
Elisabeth Dorothea Hamburger	28 okt. 1891	onbekend	
Klaus Julius Herzberg	25 apr. 1925	1 okt. 1944	Auschwitz
Bernd Julius (Leffmann) Lapman	20 sep. 1924	24 sep. 1943	Auschwitz
Mina Marx	4 mei 1882	onbekend	
Rosemarie Oppenheimer	9 dec. 1924	24 sep. 1943	Auschwitz
Steffie Pinner	11 jan. 1925	23 juli 1943	Sobibor
Arnold Otto Reckendorf	25 mei 1898	onbekend	
Ernst Rudolf Reiss	12 aug. 1927	onbekend	Auschwitz
Klaus Seckel	27 nov. 1928	onbekend	Auschwitz
Kurt Rosenthal	12 mei 1922	25 juli 1941	Mauthaus.
Otto Edgar Rosenstern	1 feb. 1922	18 sep. 1941	Mauthaus
Ulrich Sander	10 okt. 1927	10 juni 1945	Enschede

1942 - de familie Van der Hoek in gelukkiger tijden.

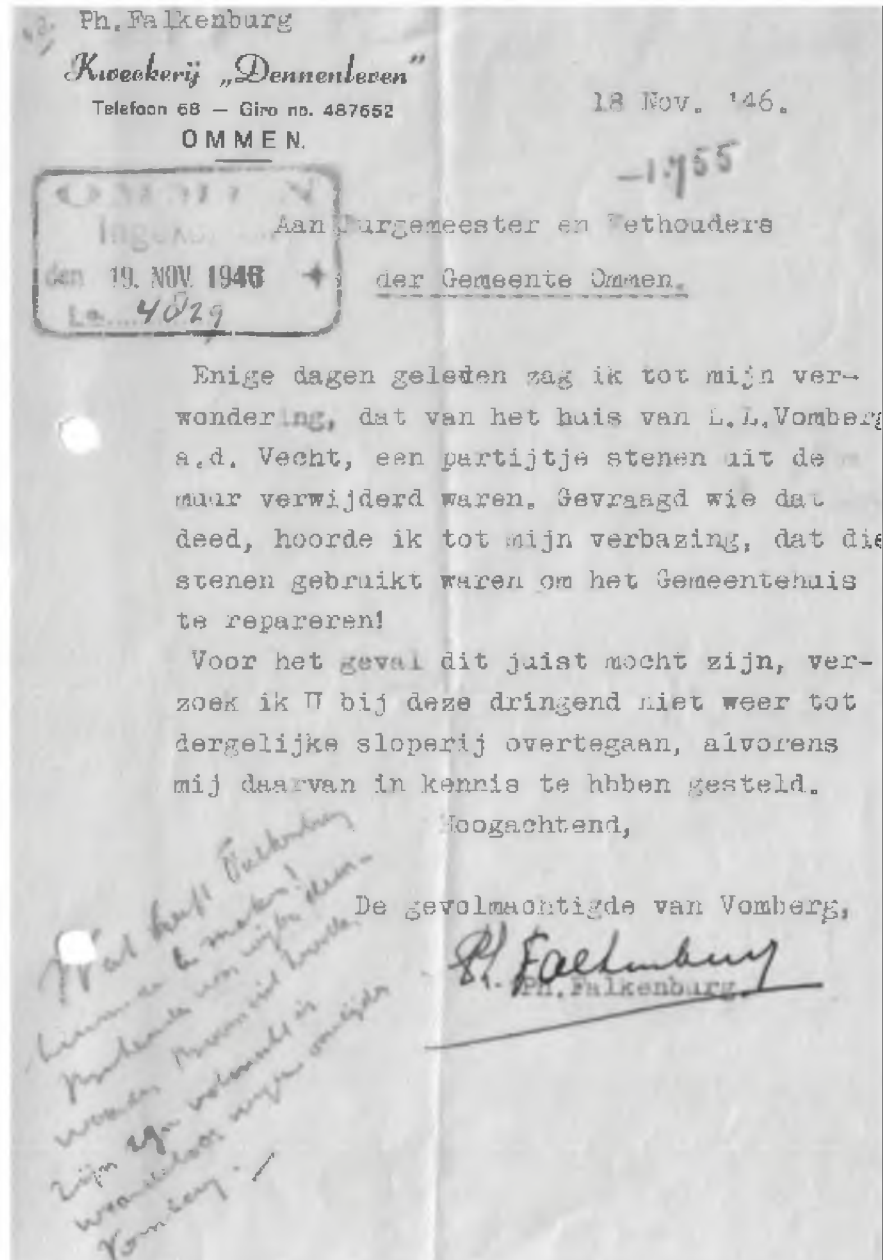
Liste über die in der Gemeinde Ommen wohnhaften jüdischen Personen.

Bovenstaande personen staan op een ongedateerde lijst van de gemeente Ommen. Niet alleen de geboren inwoners van Ommen staan er op, maar ook vluchtelingen en leerlingen van de school in Eerde.

Recht is niet krom

Hieronder treft u de brief aan van de heer Falkenburg die hij op 18 november 1946 aan de gemeente Ommen schreef. De reden daarvoor was de woning van de familie Vomberg aan de Vechtsraat. Tijdens de bevrijding van Ommen in april 1945 bliezen de Duitsers de brug over de Vecht op. De woning van Vomberg raakte daar beschadigd. Aangezien het gemeentehuis ook beschadigd was en er een groot tekort aan bouwmaterialen was, oordeelde de gemeente het kennelijk als gerechtvaardigd om stenen van Vombergs huis te gebruiken. Hoewel de oorlog al anderhalf jaar daarvoor beeindigd was, was er nog geen officieel bericht over de status van de familie Vomberg. In november 1947 berichtte het Rode Kruis pas over het lot van de familie. Ze waren in 1943 omgebracht. Zonder al te diep op deze zaak in te willen gaan, kan niet anders gezegd worden dat de rol en houding van de gemeente in deze geen schoonheidsprijs verdiende.

Hulp aan Joden

In dit blad hebt u kunnen lezen dat een groot aantal Joodse inwoners op 9 oktober 1942 vanuit Westerbork overgebracht zijn naar Auschwitz. Op 2 oktober was een telegram naar De Levie gestuurd. De jonge Willem Stappenbelt kreeg hier kennis van en waarschuwde de andere Joodse burgers in Ommen. Hij zal hen hoogstwaarschijnlijk hebben geadviseerd

om een onderduikadres te zoeken. Het is niet bekend wie daar gevolg aan hebben gegeven. Wel is bekend dat de Joodse mensen verwachtten dat er repressailles tegen de Ommenaren zouden plaatsvinden als men zich niet meldde. En, dacht men, het zal allemaal niet zo'n vaart lopen.

Dit had tot gevolg dat de SD uit Arnhem op de zaak werd gezet. De burgemeester schreef een brief SD-chef Witt om Willem Stappenbelt voor een ramp te behoeden en ook werd getracht de familie De Levie in veiligheid te brengen.

Met Willem Stappenbelt is het gelukt, maar de familie De Levie verdween in de daarop volgende maanden samen met talloze andere slachtoffers geheel van de aardbodem.

GEMEENTE OMMEN

No. 3940

OMMEN, 7. Oktober 1942.

Antwoord op brief van:

An

Onderwerp:

den Herrn Hauptscharführer Witt

Sicherheitspolizei

in

Bijl.:

ARNHEM.

Sehr verehrter Herr Witt,

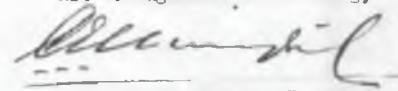
Sie werden mir wohl erlauben nochmals schriftlich über das Vorgefallene in Ommen auf dem Abend des 2. Oktober zurück zu kommen.

Am 8 Uhr (ich habe mich davon beim Postamt überzeugt) ist das Telegramm vom Joodsche Raad in Mengelo dem Jude de Levie übergeben worden, de Levie ist Stellvertreter dieser Raad in Ommen, also amtliche Instanz, welche von der deutschen Behörden anerkannt worden ist.

Das der Jungen Stappenbelt deshalb meinte, er könnte die übrigen Juden Bescheid geben, ist klar. Aber auch der Jude de Levie hat, so meine ich, doch deshalb nicht Verbotenes getan. Und gerade darum ist er und seine ganze Familie nach Westerbork transportiert worden, denn er hatte sonst ruhig hier bleiben können.

Es ist mir angenehm dass gerade Sie die Sache in Händen haben. Ich hoffe, weil ich überzeugt bin dass von der Polizei ein Fehler gemacht ist, dass es Ihnen gelingen wird die Sache in Ordnung zu bringen, auch was betrifft die Familie de Levie und das sie wieder in Ommen zurück kommen werden. Ich kenne die Leute wie man nach 25 Jahre so ungefähr alle Leute in solch ein Nest kennt und ich versichere Ihnen dass es anständige Leute sind.

Mit vorzüglicher Hochachtung,

(C.E.W. Nering Bögels)

GEMEENTE OMMEN

No. 1537

OMMEN, 12. april 1943.

Antwoord op brief van:

An

Onderwerp:

den Herrn Beauftragten des Reichskommissars für die Provinz Overijssel

Angaben Juden.

in

ZWOLLE.

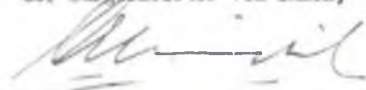
Bijl. ---

Hierbei beskre ich mich Ihnen mit zu teilen, dass infolge der Anordnung des Kommissars-General für Öffentliche Verwaltung und Justiz von 29. März 1943 in total 21 Juden die Gemeinde Ommen haben verlassen, bezw. 14 Männer, 5 Frauen und 2 Kinder.

Weiter sind unterstehende Wohnungen leer gekommen:

Adresse:	Ehemalige Bewohner:
Ommen, Prugstraat 27	Salomon de Haas
Ommen, Vechtstraat 1	Levie Louis Vanberg
Ommen, Gasthuisstraat 20	David Cohen.

Der Bürgermeister von Ommen,

Duitse gevallen in Ommen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn er in Ommen niet alleen Nederlanders en geallieerden omgekomen. Er waren ook een aantal Duitsers die hun leven verloren in ons land. Naast de hiervoor genoemde Joden van Duitse afkomst waren er ook een aantal soldaten. Tijdens de oorlog waren dit enkele soldaten van Wehrmacht en Luftwaffe. Zij zijn vrijwel meteen naar Duitsland overgebracht.

In de nadagen van de oorlog sneuvelden hier ook een aantal Duitse soldaten. Zij vonden hier een veldgraf (Nieuwebrug en Besthemer molen) of in een tijdelijk graf op de algemene begraafplaats in Ommen.

In april 1958 werden deze tien Duitse soldaten en één ex-Nederlander overgebracht naar de Duitse militaire begraafplaats in Ysselsteijn. Daarbij stonden in Ommen op veel graven de summiere tekst "Een Duitse soldaat".

Bij de opgraving werden alle stoffelijke resten nauwkeurig onderzocht en beschreven. Dat leidde er toe dat van deze tien er slechts drie niet te identificeren waren. De andere zes Duitsers kregen wel een naam op hun steen. Dat heeft vanzelfsprekend voor de nabestaanden een zeer grote betekenis.

Vak	rij	grafnr.	naam	geboren / overleden
CJ	11	256	Schröder, Franz	geboren 22.06.1902 overleden 06.04.1945
CJ	11	255	Onbekend	
CJ	11	257	Kroner, Karl	geboren 26.06.1905 overleden 15.04.1945
CJ	11	261	Onbekend	
CJ	11	259	Binder, Gerhard	geboren 28.02.1925 overleden 30.03.1945
CJ	11	258	Schreiber, Horst	geboren 21.08.1926 overleden 04.1945
CJ	11	264	Onbekend	
CJ	11	263	Wildner, Paul	geboren 20.11.1891 overleden 03.04.1945
CJ	11	262	Hohenester, Eduard	geboren 13.05.1907 overleden 06.04.1945

